

КУЛИК А.В.аспірантка кафедри кримінального права
(Національний університет «Одеська
юридична академія»)

УДК 343.9:330.1

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.88>**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ
ТА НІМЕЧЧИНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

У статті проведено аналіз особливостей кримінально-правової охорони власності за законодавством України та Німеччини. Досліджено кримінальні закони на предмет виявлення кримінально-правових норм про відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності в Україні та Німеччині.

Пропонується власність як таку поділяти на інтелектуальну власність; матеріальне майно; управлінська власність. Зауважено, що система майнових злочинних діянь за законодавством Німеччини поділяється дві групи: злочинні діяння проти власності, злочинні діяння та злочинні діяння, спрямовані проти майна особи в цілому. У той час як у вітчизняній науці аргументується ідея поділу кримінальних правопорушень проти власності на три групи: корисливі кримінальні правопорушення з ознаками викрадення, корисливі кримінальні правопорушення проти власності без ознак викрадення та некорисливі кримінальні правопорушення проти власності.

Виявлено, що законодавство ФРН відрізняється від аналогічного законодавства України. Наведене дозволяє зауважити, по-перше, що поняття «property» слід розуміти виключно як суспільне ставлення, що передбачає одночасне існування трьох компетенцій (але не повноважень, перелік яких значно перевищує перелік компетенцій) - володіння, користування та розпорядження, врегульованих у вітчизняному законодавстві. По-друге, вітчизняний кримінальний закон містить певну доктрину боротьби зі кримінальними правопорушеннями, в основу якої закладено окремі об'єкти кримінально-правової охорони. Однак, право Німеччини відрізняється регулюванням власності як суспільних відносин і кримінально-правовим захистом.

Ключові слова: власність, об'єкт кримінально-правової охорони, кримінальна відповідальність, майнове кримінальне правопорушення, майнові відносини, КК України, кримінальне право Німеччини, кримінальні правопорушення проти власності.

**Kulyk A.V. Criminal protection of property in Ukraine and Germany:
comparative legal aspect**

The article analyzes the peculiarities of criminal law protection of property under the legislation of Ukraine and Germany. Criminal laws have been studied to identify criminal law norms on liability for criminal offenses against property in Ukraine and Germany.

It is proposed to divide property as such into intellectual property; tangible property; management property. It is noted that the system of property criminal acts under German law is divided into two groups: criminal acts against property, criminal acts and criminal acts directed against the property of a person as a whole. While domestic science argues for the idea of dividing criminal offenses against property into three groups: selfish criminal offenses with signs of abduction, selfish criminal

offenses against property without signs of abduction, and unselfish criminal offenses against property.

It was found that the legislation of the Federal Republic of Germany differs from the similar legislation of Ukraine. The above allows us to note, firstly, that the concept of «property» should be understood exclusively as a social attitude, which implies the simultaneous existence of three competences (but not powers, the list of which significantly exceeds the list of competences) - possession, use and disposal, regulated in domestic legislation. Secondly, the domestic criminal law contains a certain doctrine of combating criminal offenses, which is based on separate objects of criminal law protection. However, German law differs in the regulation of property as social relations and criminal legal protection.

Key words: *property, object of criminal protection, criminal liability, property criminal offense, property relations, Criminal Code of Ukraine, German criminal law, criminal offenses against property*

Постановка проблеми. Кримінально-правова охорона відносин власності - система заходів, передбачених Кримінальним кодексом України, спрямованих на захист прав власників від кримінально протиправних нападів шляхом встановлення відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень проти власності. Загальноприйнятим є теза про те, що об'єктом кримінально-правової охорони в даному випадку є самі майнові відносини, тобто права володіння, користування і розпорядження майном, від їх порушень і посягань. Відомо, що саме посягання на власність є самими поширеними в усіх країнах, без виключень, що відносить питання кримінально-правової протидії цим явищам до спектру найбільш актуальних. Безперечно, на шляху пошуку та розробки дієвих методів та механізмів боротьби з тим чи іншим протиправним явищем необхідними є наукові розробки, за результатами яких презентуються аргументовані пропозиції, конкретні рекомендації та рішення, які покликані позитивно вплинути на динаміку кримінально протиправної практики. І саме в цьому руслі необхідним є проведення компаративістських пошуків.

Стан наукової розробки. Питання кримінально-правової охорони власності в кримінально-правовій науці досліджували П.П. Андрушко, Н.О. Антонюк, Ю.А. Дорохіна, В.О. Глушков, О.О. Дудоров, В.П. Ємельянов, В.В. Кузнецов, П.С. Матишевський, А.А. Музика, В.О. Навроцький, П.В. Олійник, М.І. Панов, А.М. Соловйова, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, М.І. Хавронюк, В.Б. Харченко, С.Д. Шапченко та багато інших відомих учених. Однак напрямок порівняльних досліджень охорони власності не можна назвати достатньо вивченим, що виступає додатковим аргументом на користь актуальності цієї статті.

Метою цієї статті є проведення порівняльного аналізу особливостей кримінально-правової охорони власності за вітчизняним законодавством та кримінальним правом Німеччини.

Виклад основного матеріалу. У цілому, об'єктом кримінально-правової охорони виступають суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом та на які посягає суб'єкт за рахунок вчинення суспільно небезпечного діяння, завдаючи шкоду або створюючи загрозу її завдання.

У вітчизняній науковій літературі висловлюється слушна позиція з приводу того, що «правова охорона суспільних відносин здійснюється кримінальним правом шляхом установа кола суспільно небезпечних діянь, які визнаються кримінальними правопорушеннями, а також покарань та інших заходів кримінально-правового впливу, що застосується до осіб, які їх вчинили» [1, с.2].

Варто взяти до уваги, що в країнах континентальної правової сім'ї правове регулювання відносин власності на об'єкти, що належать державі та приватним особам, загалом успадкувало римську правову традицію, згідно з якою власність поділялася на дві групи: 1) патримоніальна власність, у цивільному обігу та підпорядкована приватному праву;

2) суспільні блага, вилучені з обігу та призначені для громадського використання. Водночас, у Німеччині напрацьована доктрина «модифікованої приватної власності», яка наполягає на визнанні суспільних благ об'єктом єдиного права власності, закріпленого в цивільному праві» [2; 3].

У той час як вітчизняний підхід побудований з урахуванням суб'єктивного критерію при визначенні об'єктів суспільної власності - власності на майно державним або комунальним суб'єктом утворенням, а тому не вписується в жодну з європейських доктрин, оскільки це не передбачає поділу відповідної власності на об'єкти публічної власності (суспільні речі) та об'єкти приватної власності (несуспільні речі)».

Власність є об'єктом дослідження різних суспільних наук і може розглядатися як економічне явище, політичне, правове, психологічне. Однак при визначенні її природи необхідно виявити її сутність з урахуванням трьох вищеназваних обставин: особливої ролі права в його формуванні; комунікативно-правової основи, основи власності; внутрішня структура і логіка відносин власності (що в них беруть участь тільки суб'єкти права, що об'єкти власності - це речі, що входять в законний обіг, стаючи правовими речами, а також що об'єкт відносин власності (розмежування сфери свободи осіб, встановлення кордонів мого і чужого свавілля) - правовий).

Зауважується, що право власності як об'єкт кримінально-правової охорони «перебуває під впливом низки чинників, серед яких якісні показники економічних відносин та різноманітність і ефективність засобів виробництва, нормативно-правове упорядкування відносин щодо володіння, користування та розпорядження майном, рівність усіх форм власності та відсутність обмежень, запроваджених державою, щодо реалізації правового і соціального статусу суб'єктів права власності» [4].

Доречно згадати підхід зарубіжних дослідників, які звертають увагу на відмінність між категоріями майно та власність, де перше «це певна маса, що складається з активів і пасивів, а друге – як поняття не визначено законом і воно трактується непослідовно і його використання кожного разу вимагає уточнення такого поняття» [5]. Таким чином, варто прийти до висновку, що власність має більш широке значення та має включати в себе не тільки гроші та інші матеріальні цінності, а й нематеріальні блага.

Звертаючись до цивільного законодавства, що на підставі Цивільного кодексу України «правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб; власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном; об'єктами права власності є будь-які речі (майно); річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки» [6].

Згідно із ст. 190 ЦК майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю. Майнові права визнаються речовими правами. У світлі цих обставин необхідно визнати, що власність за своєю підставою, корінням, за своєю суттю є правовим явищем. Враховуючи економічну сутність інтелектуальної власності, три категорії (володіння, використання та розпорядження) називають «функціями» [7].

Підхід до кримінально-правового захисту власності протягом зазначеного періоду хоча й змінювався, але повно не врахував нової сутності власності як соціальної, економічної і правової цінності сьогодення, на яку звертають увагу все більше й більше економістів і правників [8, с. 102]

Однак, серед іншого потрібно звернути увагу й на правову природу власності.

Так, пропонується власність як таку поділяти на інтелектуальну власність; матеріальне майно; управлінська власність. Інтелектуальна власність - це володіння будь-якими знаннями, інформацією, будь-якою ідеальною (інтелектуальною, духовною) власністю. Правовий підхід до інтелектуальної власності, який переносить інтелектуальну власність у рамки авторського та патентного права занадто вузький. Інтелектуальна власність передається та обмінюється зовсім іншими способами, ніж передача та обмін фізичною власністю

[9].

Таким чином, поняття «ownership» фактично не визначається через істотні ознаки (принаймні ми не змогли його виявити). На нашу думку, власність - це виключно суспільне ставлення, що передбачає одночасне існування трьох компетенцій (але не повноважень, перелік яких значно перевищує перелік компетенцій) - володіння, користування і управління, регламентованих чинним законодавством.

Відповідно до Конституції України «держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом» [10].

Таким чином, в національному праві однаково захищаються всі форми власності: державна, комунальна та приватна. Своїм завданням КК України має «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням» [11].

У свою чергу, в Основному законі Федеративної Республіки Німеччини від 23 травня 1949 року [12] ми знаходимо кілька положень, що стосуються власності: (1) Людська гідність є недоторканою. Поважати і захищати її - обов'язок всієї державної влади. (2) Тому німецький народ визнає непорушні та невід'ємні права людини основою кожної людської спільноти, миру та справедливості на землі. (3) Наступні основні права є обов'язковими для законодавчої, виконавчої та судової влади як прямо застосовне право» - ст. 1; «(1) Майно та його право спадкування гарантуються. Їх зміст і межі визначаються законом. (2) Власність є обов'язковою. Їого використання повинно одночасно служити загальному благу. (3) Відчуження майна допускається лише з метою загального блага. Це може бути здійснено лише відповідно до закону або на основі закону, що регулює характер і розмір компенсації. Компенсація визначається на основі справедливого врахування інтересів суспільства та зацікавлених осіб. Спори щодо розміру компенсації розглядаються судами загальної юрисдикції» - ст. 14; Земля та надра, природні ресурси та засоби виробництва можуть бути передані у державну власність або інші форми державного управління з метою інкорпорації відповідно до закону, що регулює види та розміри компенсації. Стосовно відшкодування, пропозиції 3 і 4 пункту 3 статті 14 відповідно застосовуються» s. 15 [13].

Зверніть увагу, що дві статті Основного закону ФРН містять стандартні правила (особливо щодо змісту власності та її різновидів). Положення Основного закону ФРН детально викладені в інших нормативно-правових актах того ж суб'єкта міжнародного права. Таким чином, у Цивільному Уложенні Федеративної Республіки Німеччини від 18 серпня 1896 [14] ми знаходимо таке положення: «Речі в розумінні закону є лише тілесними об'єктами» § 90; «Власник об'єкта може, якщо закон або права третіх осіб не перешкоджають цьому, розпоряджатися об'єктом на власний розсуд і усунути будь-який вплив інших осіб ...» § 903.

У Кримінальному кодексі Німеччини (прийнятому 15 травня 1871 [14] ми знаходимо таке положення: «(1) Злочини - це незаконні дії, за які передбачено мінімальне покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менше одного року та більш суворе покарання».

Цікавим є досить широкий підхід німецького законодавця до визначення спектру кримінально караних посягань на відносини власності. Так, окремо передбачено:

- 19 розділ «Крадіжка та привласнення» зі змісту якого вбачається, що кримінальне покарання настає за вчинення: крадіжки, побутової крадіжки, крадіжки, вчиненої озброєною бандою, квартирної крадіжки, особливо тяжкий випадок крадіжки, привласнення, крадіжку та привласнення речей, які мають незначну цінність, використання транспортного засобу без повноважень на те, а також викрадення електричної енергії;

- 20 розділ «Розбій та вимагання», згідно якого заборонено під страхом кримінального покарання: розбій, тяжкий розбій, розбій з настанням смерті потерпілої особи, розбійна крадіжка, вимагання, розбійне вимагання;

- 21 розділ «Приховування та скупка краденого», де кримінальним правопорушенням визначено: приховування, скупка краденого, скупка краденого, вчиненого бандою, скупка краденого у вигляді промислу, легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом;

- 22 розділ «Шахрайство та зловживання довірою», де у якості кримінального правопорушення заборонено: шахрайство, комп'ютерне шахрайство, шахрайство з метою отримання субсидій, шахрайство з метою примноження капіталу, отримання послуг внаслідок маніпуляцій, шахрайство зі ставками на спорт та маніпуляції на спортивних змаганнях, зловживання довірою, затримка та розтрата заробітної плати, зловживання чеками та кредитними картами [15]. Таким чином, система майнових злочинних діянь поділяється дві групи: злочинні діяння проти власності, злочинні діяння та злочинні діяння, спрямовані проти майна особи в цілому [16].

У свою чергу, у вітчизняній науці аргументується ідея поділу кримінальних правопорушень проти власності на три групи: корисливі кримінальні правопорушення з ознаками викрадення, корисливі кримінальні правопорушення проти власності без ознак викрадення та некорисливі кримінальні правопорушення проти власності [17].

Розділ VI Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти власності» містить наступний перелік складів: крадіжка (ст. 185 КК України), грабіж (ст. 186 КК України), розбій (ст. 187 КК України), викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання (ст. 188-1 КК України), вимагання (ст. 189 КК України), шахрайство (ст. 190 КК України), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК України), незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193 КК України), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України), умисне пошкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України), погроза знищення майна (ст. 195 КК України), необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України), порушення обов'язків щодо охорони майна (ст. 197 КК України), самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197-1 КК України), придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198 КК України) [11].

Висновки. Отже, законодавство ФРН відрізняється від аналогічного законодавства України. Наведене дозволяє зауважити, по-перше, що поняття «property» слід розуміти виключно як суспільне ставлення, що передбачає одночасне існування трьох компетенцій (але не повноважень, перелік яких значно перевищує перелік компетенцій) - володіння, користування та розпорядження, врегульованих у вітчизняному законодавстві. По-друге, вітчизняний кримінальний закон містить певну доктрину боротьби зі злочинами, в основу якої закладено окремі об'єкти кримінально-правової охорони. Однак, право Німеччини відрізняється регулюванням власності як суспільних відносин і кримінально-правовим захистом.

Список використаних джерел:

1. Шаблистий В. В. Функціональне призначення кримінального права та кримінального законодавства: шляхи подолання дисгармонії. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. №1(4). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/07/4_1.pdf
2. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 1998.
3. Grundgesetz. 38. Auflage. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003. S. 9-67.
4. Личенко І.О. Право власності як об'єкт кримінально-правової охорони. URL: http://easternlaw.com.ua/wpcontent/uploads/2019/06/lychenko_64.pdf
5. Malicka A., Sikora M. Prawnokarna ochrona własności. URL: <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/Content/34409/0024.pdf>
6. Цивільний кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>

7. Витяг з Аналізу Верховного Суду України деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00069>
8. Демидова Л. М. До проблеми систематизації об'єктів заподіяння майнової шкоди за чинним КК України. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 113. С. 101-111.
9. Барладян О.С. Правова природа інтелектуальної власності як об'єкта захисту правоохоронними органами України. *Право та державне управління*. 2016. № 4 (25). С. 54-59.
10. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
11. Кримінальний кодекс України. Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top>
12. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини від 23 травня 1949 року. URL: https://www.bundestag.de/resource/blob/1033364/grundgesetz_uk.pdf
13. Strafgesetzbuch (StGB). 31 Auflage. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 1998.
14. Цивільне Уложення Федеративної Республіки Німеччини 1896 року. URL: <https://studfile.net/preview/5694370/page:3>
15. Strafgesetzbuch (StGB). URL: https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/ls-hellmann/Forschungsstelle_Russisches_Recht/Neuaufgabe_der_kommentierten_StGB-Übersetzung_von_Pavel_Golovnenkov.pdf
16. Schönke A., Schröder H. Kommentar zum Strafgesetzbuch. München, 1980. S.1531.
17. Стрельцов Є.Л. Економічні злочини : теоретичний погляд. Одеса : Астропринт, 2001. 108 с.

